

Txikiegia ote degu lurra?

GIZADIA AUNDITZEN

Iru gizaldi dirala, 600 milloek gizon eguzan lur-azalean. Gaur iru milla milloek bagara, ta 2000'garren urtean, sei milla milloek lez izango gera. Lurbira etzan iñoiz be orain bezin azkar ugarritu. Egunez egunera 125.000 gizaseme geiago gera gure izarbelean: zeozer dan erri batekoak beste. Laster ez dizkiogu alkarri orpoak zapalduko? Lurrak janaritu al izango ote du ainbeste jende? Gerokoan porrokaldi ikaragarriak uxatu ta alderatzeko, elitzateke zentzuzkoa jaiotzak berariz mugatzea?

Malthus, XIX'garren mendeko ekonomista, jzan zan gai oni lau ertzetatik begiratu ta sakonik aizaturik, jaiotzak mugatzea mundu osoaren begi aurrean jarri zuena. Ark zioan: gizadiak bizi izateko dauzkan

eskuarte ta baliakizunak ezingo dira egundo ere lurbirako gizasemeak ugaltzen dijoazten neurrian azi ta ugarritu. Lurreko biztanleak oraingo bizkortasunez geituz ba'dijoaz, gizadia naitaez goseak jota ilko zaigu. Gaur ere, goseak triskantza ikaragarriak egiten ditu lurralde askotan. Egia ote IVIalthus'ek esana? Jaungoikoak jrazan zuen lurra, estuegia ote da gizonarentzat?

OINDIÑO BA-DA LEKURIK LURREAN

Gure izarbelean lur-sail ikaragarriak dagoz oraindik protxua atera gabe: Amerika'-ko Egoaldean, Afrika erdialdean eta Asia'n batez ere. Eskualde zabal edatuak, **atzo arte**

eremu ta lekaro ziranak, bizi izateko gai biurtu ditu gizonak, edo ortarako bidean daude beintzat, Ikusi Asia erdia, Australi, Ipar-Afrika ta Sahara. Teknikaren aurrera-pideari eskerrak, lur basakar eta elkorrak aurrera doaz urrats-arin. Eztago dana egiña, egia esan: menderatu gabe gelditzen dira oraindik lur-bazter neurtu-eziñak.

Ala ere, gaurko teknikak ez dio gizonari laguntzen lur-une aundiagoak eskuratu ta menderatzen bakarrik. Baita, lur-lana uguritirik, menderatutako sailen jabetza geitzen ere laguntzen dio. Kimi-ongarriak, azien aukeratzeak, urestatzeko era berriak, zomorroak iltzeko bideak, ale ta labore geienak ektareako irutu naiz lautu eragiten dizkiote, naikoa errez. Laterri-Alkartuetan bezela oso aurreraturik dauden eskualdeetan, guztiz ondo erabilli ta landuak izan dira ango lur-sail aundiak, eta toki batzuetan gutxitu egin bear izan dituzte ale ta laborerako zeuden lur-azal batzuk. Atzo naitaez lantzeko bear izan ziran lurak salgai gelditu dira beste zerbaiteerako: uriak jasotzeko, loretegi ta parkeak tajutzeko, naiz oian eta baso zabalak marratzeko. Teknikeak gizonari eskeiñi oi dizkio bizi izateko zabaldegi berriak. Gaur Laterri Alkartuetan eta beste errialde batzuetan gertatzen dana biar aurrera diran errialde guztiekin gertaluko da. Ta egiatzki txiro ta beartsu diranak ere aurreratzeko erea izango dute, errialde aberatsen laguntza baldin ba'dute bederen.

LURRA EZTAGO SORKI TA ABERASTASUN GABE

Gizadiak bizi izateko gaur ere esku artean dauzkan guztizko otzur ta baliakizunak errez goitzen dituzte gain-gaiñeko premia ta eskastasunak. Izan ere, lurreko jendeztea urtean % 1,6 ugaritzen dan bitartean, jateko goraberak % 4'an geitzen dira.

Amar bider geiago eman dezake beintzat Egunero dakusguna da: lur-langintza oso aurreratua aurkitzen dan errialdeetan, bertan bizi-premia ta bear-izanen gaiñetik arin ta errez jartzen da janari-ekarpen edo obaria.

Ortan eskolatuak diranak diotenez, amarrekin askotu dezakegu munduko lur-langintzak dakarrena, ta lurbirako azal langarri guztiak Olanda'n bezin ondo landuak ba'lirake, 28 milla milloi gizaseme janaritu ditzakegu errez aski, ta 90 millaraiño ere bai, janaritze ori ale ta laboretan izan ezkeroz.

Ez gera, ez, geure ondasun-sorburuz ondo baliatzen. Lurak eskeintzen dizlkgun aberastasan guztiak, oso ugariak baitira, ez ditugu erabiltzen. Gure luraren azal langarritik zortziren doi-doi daukagu gaur balioa emanda, ta Etiopia'n bakarrik daude 72 milloi eiktarea lur, oso emakorrak, uztiatu edo explotatu gabe. Lurbiraren tautik iru zati estaltzen dituzten itxaso ta ur-saillak ontasun eta aberaski ikaragarriak dituzte: arra-

jak, bitamina ta metal gatzetan oso aberats diran planktonezko ur-joera ta tirairi aundiak. Egungo egunean, oso gutxi ateratzen degu oietatik: munduan Jaten dan mililetik bat ozta-ozta. Itxas-uretako aberastasan izugarri au oraindik ikutu gabe daukagula, esan dezakegu.

Gaur, atzo arte ezagutzen ez genitun janari-bide berriak aztiatzen, explotatzen ari gera. Suizarrak, ipar-amerikarrak, japon-darrak, eta abar, errezto gertu ta indar asko duten jateko-mota sintetiku edo erabatekoak ekarri ta antolatzen asi dira. Oietatik berriena «klorella» degu; gaurko egunean onetaz saioi asko dagizkíte Japon'en, ta ziurrik asko naikoa aldatuko du berak janari-arazoa. Itxas-oroldi edo alga eze berri bat dezu; legamiñeziko kizkiñez (zelulaz) janariturik, arrotzak baiño sei bider proteina geiago dauzka, xekor-gibelak baiño ogetamar bider bitamina A geiago, ta espinakak baiño lau bider bitamina C geiago. Japondar jakintsuak uste dutenez, 64 kilometru laukituan ereindako klorellak larogei milloie pertsona janaritutzeko beste proteina emango lituzke. Jateko berri guztiok, biarko gizonentzako, itxarokizun eder dituzu.

Irikerik dauzkagu arrobi izugarri bat. Mundu osoan, millaka ta millaka jakitun eta tekniku dabilta janari lotuak, lur-zorruak garbitu, osasungarritu ta urestatu nairik; zertako ote? Landare ta abereak ugaritu ta onduteko; giza-semeentzat protxu-

garri liraken janari-bide berriak asmatzeko. Errusitarrak eta ipar-amerikarrak iritxi dute len eremu ziran Ipar-buruko eskualdeetan barazki ta aterik ~~geianak~~ an-bertakotzea.

Janari-iturri berriak, jori ta aberatsak iriki dira Errusia'n, Txina'n, Amerika'n, Aprika'n. Gure lurak, beraz, ba-du oraindik nun jorratu, nun aitzurtu, nun zulatu. Arrobi izugarria! Ikertu ta aztertu gabe geiena. Gaur iru milla milloi dauzkala? Ta zer? Bada, ez ukatu, jendetza askotaz aundiagoa janaritu ta mantendutzeko aña ere. Ori esaten digute munduko ekonomí-arazoetan jakintsu diran askok.

LURRA EZ DAGO JENDEZ BETEEG)

Europa'k gaur 85 biztanle dauzka kilometro laukiko; 100 giztanle, Asia Erdiak eta Egoak. Amerika Latina'k berriz, 7 biztanle, ta Ipar-Amerika'k eta Kanada'k, 3. Lurralde auetan gorabera asko dauzkagu: Puerto Rico'n, esate batera'ko, 250 biztanle dauzka kilometru laukik, ta 2 baiño gutxiago aurkitzen dira Guyanas'etan.

Munduko jendetza urtean 1000'ko 16 biztanle bezela ugaritzen dan bitartean, Amerika Latineko erraildeetan geitze au 25 biztanleko baiño ezta. Amerika Latina'k! 63

milloie biztanle zeuzkan 1900'garren urtean. 1953'garrenean Amerika Latineko biztanleak 163 milloie ziran, eta 2.000 garren urtera'ko, egindako kalkuluak egozten dutenez, 592 milloie izango ditu. Neurrietara jo ezkeru onek esan nai du, Amerika Latineko jendetzak 1900'garren urtean euneko 4,10 ba'zan munduko jendetzari begira, 2000'garren urtean euneko 9,40 izango dala.

1950'garren urtean, munduko errialde «atzeratuak» deitzen artean munduko jendetzari buruz euneko 65,50 egiten zuten. Lurralde auek, 2000'garrenean, euneko 76,30 egingo dute.

Ainbat indar eta izan-gaitasun ote ditu Amerika'k? Amerika Latinean landutako lur-azala % 5 baiño ez omen da, guztiari begiratu ezkeru. Lur-bazter orrek iritxi dezake, diotenez, 4.000 milloie janaritzea. Au da, gaur ditun biztanleak baiño ogei bider geiago.

Pakean alkartuago egiñiko mundu bat bear degu. «Zaingoa» deitu ortan, au da, gerra bat sortuko liguken ezusteko atake baten beldurrez ainbat iskillu ta gerratres na egiten munduan urtero gastatzen diranak, 80.000 milloie dolarretik gora omen ditugu. Diru au naikoa litzakigu lurralde osoak euren «atzera egote» lotsagarriok jasotzeko. Erriak eskua eman bear diote alkarri.

Ipar-Amerika'n landu nai dan 50 ekta-rea bakoitzeko traktore bat daukaten birtartean, Eguzki-alde Urrutian bat baiño ez-

tago 8.500 ektareako. Amerika Latiñean, ordea, bat 470 ektareako.

Atzeratuta dauden errialdeen istillua ez dago biztanle geiagiz beterik daudelako, ezjakin asko daudelako baiño, lan nola egin ez dakitelako baizik. Industrirako makiña aundiak eta agrikulturarako makiña guztiak ere, laster ondatzen dira, lan-eragiteko esku treberik ez ba'dute.

Lurrari balora emateko milloika gizon geiago bear lirake orain, baiña eskolatuak eta gure izarbel onen ekonomi-aurrerapenen esku artzeko gai lirakenak. Au ere ekonomisaillean zur ta jakintsu diranak diote. Jaiotz-neurketa bat arako naiz onako garaian, arako naiz onako errialdetan izan ditte bearrezkoa. Mundu osoari begiratuaz, ezin dezakegu ontzat artu. Lurra ez dago oraindik lar biztanletua.

ALERE, MILLOIKA GIZON GOSEAK DAUZKA

Geroak ez ginduzke izutu bear, esaten digute ekonomistak, gizadiak bizi izateko dauzkan ontasun-iturriak ditun premia ta bear-izanak errez goitzeko bestekoak dirata. Alere, milloiak giza-eme dira gaur munduan gaizki bizi diranak, gosearen atzapar artean gorriak ikusten dituztenak.

Zergatik? Janari-iturriak oso ezberdin bananduta daudelako: 20 edo 30 naziok baidute lurralde osoak zerekin elikatu, beste batzuk gosez ta gaizki mantenduta daudelarik. Zer egin? Gosea deritzaion zartaillu onen aurrean, zer egin?

Jaiotzak, asko diran errialdeetan, auek mugatu egin bear al ditugu? Gosetiei galazi bizitza ematea? Errialde aberats batzuetako biologo ta ekonomista batzuk orrela pentsatu dute, baita lurralde atzeratuetan sorpen-kontrakoak eta agordura bera ere bai, irakatsi ta zabaldu dute.

Eliza, ordea, beti jaiki izan da «askapen» onen aurka. Lenengo, gaiztakeri aundia dalako gosetien kontra, gizadiaren kontra. Bigarren, askapen au ona eztalako.

Gose diran erriei lagundu bear zaie. On-do orniduta dauden errialde aberatsak dira, gutxi-asko, goseak ilda aurkitzen diranen errudun. Lagundu egin bear diete, il ez ditetzen bear dutena egiazki emanaz, baita bear dutena berenez antolatu ta ekarri dezaten, gai ta trebe biurtzeko, alik eta bizkorren laguntza eman ere.

Laterri arteko alkargoan datza gose-aziaren askapena. Lurrak ba-du oraindik zerekin janaritu eundaka milloi gizaseme geiago. Errialde aberatsak errialde txiro ta beartsuei bene-benetan laguntzeko erabakia artzen baldin ba'dute, gosea goitua izan ditete.

GIZONEN LANAK MUNDUA ERABERRITZEN

Jaungoikoak ez dio gizonari semeak sortzean bere egiteko sortzailleari jarraitzeko egindua bakarrik eman: baita eman dizkio ortarako bideak ere, bere seme-alaben bizitza ta janaritzea lasai sendotzeko. «Ugaritu zaitetze», dio; ta bertatik gaiñerutzen du: «Bete zazute lurra, ta azpiratu».

Jainkoak sortu duen gizona atsedentoki edo Paradisuan dago. Paradisua, berriz, baratz bat degu, ta gizona baratz ori «landu ta zaitzeko» dago.

Landarak eta abereak eta lurbira osoa Jainkoak egiñak dira; baiña gizonak mandatu, egiteko bat artzen du Jaunaganik: lan egin bear du. Gizonaren egintza aspergaitzak iuzatu egin oi du nolarebait Jainkoaren egimen sortzaillea. Jainko-seme danez, gizonak irudimena du asmatzeko, adimena gauzak eratzeko, eskuak bear egiteko. Berari dagokio lurretik jalki-eraztea beretzat, bere seme - alabentzat eta gizaseme bere anaientzat bear duen jatekoa.

Paradisuan asten da dana, antxe Adan'-ek eta Eba'k sortzeko ta lan egiteko agindua artu duten tokian. Munduan edesti ta istoririk baldin ba'da, errazoi auxegatik da: gizasemeak sortazi ta lan egin dutelako, alegia. Gizasemeak ugarituz dijoazten neurrian, janariei buruzko lan sortzaillea ere indartu ta aizatu bear da, Jainkoaren deiari

erantzun al izateko; Berak ipiñi du, ba, mundua gizonaren -ardurapean, onek landu dezan ta guztien ongi-izatea ta azkuntza gero ta aurrerago eraman ditzan.

ELIZAK ZER DIO JAIOTZAK ARAUTZEAZ?

Eliza kezkatu dago, dudarik gabe, jaiotzai buruzko auzi, prolema ta buruaustea-kin; sarritan, bada, asko ta izugarriak dira, batez ere ezkontza batean seme-alabak mai-zegei datoztela-ta, ikusi oi dituztenak. Baiña, zein ote da zeatz-meatz jaiotz-mugatze ta neurketari buruz Elizeak duen ikuspegi edo begira-tokia?

Ona emen, gai onetaz Elizeak irakasten duenaren laburpen bat.

OIÑARRIAK DIRA:

Ezkonduen maitasuna ezta griña naiz irritis norberekoi bat. Beste zerbait degu, ori baiño gurenagoa.

Aurren mundura etorteari maiñaz ta antez sosterak jartzea, dala sorpenaren kon-

trako bidez, dala obari antzukurren bitartez, elburu bezela duten azpijoko ta konomako guztiak ezetsi ta txartzat emanak jzan bear dute...

Arik eta bizkorren neurriak artu bear dira gizartean etxe ta bizitoki krisisa erabaki ta guztion bizitz-maillan oberaldi bat iritxi dezagun, eta familiak bear bezela aurrera joan ditezen...

Jakintzak gero ta geiagoka zeaztasun berri-az aberastutzen ditun era ta bideai jarraiturik egiñiko jaiotz-arautze batek eroapen aundiz lorturiko norbere buruaren jabetza osoa eskatzen du, baita norbere barne-sen eta zentzunen menderatze osoa ere...

Barruti ontan, ezkonduak, sikolojizko ta fisiolojizko lau - unean lagungarri izango zaizkien ezaugera onurakor guztiak ondo barrendu ta ikasten saiatu bearra dute...

ELIZAK ZER IRAKASTEN DUEN

Elizarentzat, ezkontza, auxa da ezer baiño lenago: «biziaren zerbitzurako» eraikitze bat. Ezkontzen diran gizonak eta emakumeak Jaungoikoagandik artzen dute mandatu ta arlo bat: bizia besteri emanaz sortzean jarraitzekoa.

Elizea, baiña, ezta nai ta naiezko jaiotza zalea. Ez die senar-emazteai eskatzen euki

ditzatela alik eta seme-alabarik geien, oi bezela azi ta ezi ditzaketan aña baizik. Elizak, izan ere, beti korapillatu izan ditu sortzea ta azitzea. Beretzat, bizia ematea ez da bakar-bakarrik «seme-alabak mundura egoztea». Baita ba-da azi, ezi, fedea bere ligan esnatu ta kristau biurtzea ere.

Elizeak ontzat artu oi du, ta ezagutu, «jaiotz-arautze» baten jatortasuna. Senar-emazteak, beren seme-alaben kopurua, benetako errazoiak ortarako dituztenean, bakandu naiz mugatzeko duten eskubidea eztu Elizeak txarto ikusten. Errazoiok dira: amaren naiz jaiotzeko dan aurraren osasuna, bizibide edo bizitokirik eza naiz urritasuna, bear litzaken besteko aziera seme-alaba geiagori ezin emana, sukaldeko dendu ta oreka. Kasu ta aldi batzuetan, eskubide au eginkizun biurtu litekena degu. Elizeak bikote bakoitzaren bizkar uzten du berak artzen duten erabakiaren erantzukizuna. Baina auxe eskatzen die senar-emazteai: ondo ta arretaz begiratu ta kontsejua eskatu dezatela, eta batez ere ez ditzatela seme-alabak mugatu berenkoikeriz, au da, olako xorta gabe, ondo bizi izatearren.

Elizeak ez du aintzat artzen edozein jokabide, jaiotzak neurtzeko. Bizia deuseztu, alperrik galdu naiz jaiotzea galaztea —aurgalte, antzutze, indarrezko naiz kimi'kazko sorpen-kontrakoak— elburu bezela duten asmatu-egipide guztiai txarretsiz ezetza ematen die. Bide oiek, diosku, «biziaren kontrako gaiztakeriak» dira, Jainko legea-

kin ezin-alkartuak; gizasemearen duintasunarekin eta giza-maitasunaren aunditasunarekin bildu ezin ditezkenak.

Elizeak ez ditu zillegi ta bidezkozat ematen, jaiotzak arautzerakoan, berezko era ta metoduak baizik: uzte osoa, edo-ta aldikakoa. Uzte osozkoa da senar-emazteak, alkarrekin bat etorriz, denbora luze edo laburrerako aragi-artueman guztiari uko egiten diotenean. Aldikakoa, berriz, senar-emazteak, egiazko errazoiak izanik, emakumea berez agor dan aldi-uneetan baizik aragi-artuemanik ez dutenean.

Elizeak jaiotz - arautzeen berezko metoduak ontzat ematen baldin ba'ditu ere, izanari Jainkoak sortu ta jrazan zuenez lotsa erakusten diotelako degu. Baita, gairera, ezkondui, pixkaka pixkaka garbitasun-birtutean azi-azten duen izaikundearen nausitza eskatzen diotelako ere.

Aldikako uzte onen bitartez jaiotzak arautzea dala-ta, Pio XH'garrenak au esan zuen: «OsagiNeen senda-jakintzak, uste izan dezakegu, laketuriko bide ta metodu oni oiñarri aski segurua ematea jritxiko duela, ta azken orduko berri ta argibideak izan ere itxaropen ortan gogortzen gaituztela dirudi».

JAIOTZ-ARAUTZEARI BURUZKO BIDE BEREZKOAK

Ze diferentzi edo alde ote da jaiotz-arautzeari buruz berezko bideen artean eta

«birth control» dalakoa nai dutenen artean? Berezi ta zeaztu ditzagun emen gai oni dagozkion puntu batzuek. Zertan dartzaki jaiotzak arautu ta negurtzeko metodo berezkoak? Osagille batek azalduko dizkigu labur-labur.

—Zer dute oiñarri jaiotzak arautzeko berezko bideak?

—Emakumea ezpaita ernalgarrri illeko egun guztietan.

Jaiotzak arautzeko berezko metodoak —Ogino'rena, berozkoa— auxe dute elburu: emakumea, ille bitartean, noiztik noizera dan agor, antzu jakitea. Ta senar-emazteai ematen die oneik aragiz alkar batzeko erea batasun ori ernalgarrri izateke.

—Berezko metodo auk, aldikako uzte edo bagetasuna eskatzen ote dute?

—Jakiña da. Onek esan nai du senar-emazteak erabakita daudela —bizitza guztian, eta ez kuntze-zelaian bakarrik— beren buruekiko nausitza bear bestékoa lortzera, ezkontza arloan beren naitara ta gura dute-nean askatasun osoz ernaldu dezaten. Ortarako bear dute borondate indar berezia beren kuntze (sexo) zirkiñak ezagutu ta be ra i agindu al izateko. Baita emakumearen ernaritako aldiaren goraberak ezagutzeko guraria ere, ernaldura eziña dan garaia xeetasuni'k aundienakin mugatu dezaketen. Oarikipenak dioskunez, nausitza au iritxi ditena da maite-bizitza barruan.

—Zer da Ogino metodologia?

—Metodua bera oltxo batzuk dira, ta ol-

txo auk, emakumearen ernal-aldi ezberdiñai, au da, illeko edo ama-legeen arteko aldi-uneai ezarririk, gutxi gorabera emakumearen agor-garaiak berezi ta epetzen dizkigute.

—Ogino'ren jokabide oni buruzko iritzi-miritzi zorrotzak ba ote dute zuribiderik?

—Indartsu ta eragiña izateko, bi kondizio bear dira. Lenengoa, emakumearen illeko odol-aldiak arte ta iraupen berdiñekoak izan edo jakin dedilla beinik bein urrengo illerokoen eguna. Bigarrena, ardura artu oltxoak zeatzzeatz bear bezela ezartzen. Au da, dudarik sortuko ba'litz, luzatu beti ere ugalden-aldia. Au ez egitetik uts eta ondore txarrik naiko sortu oi da.

Beraz, metodo onek iraupen berdiñeko ernal-aldiak dituzten emakumeentzat balio du bakarrik. Ortaz, iraupena izatez naiz zeazkiro ezberdiña edo asma-eziña danean, ezta eragikor ta baliozkoa. Ba-dira illeko aldiak arautzeko sendabideak.

—Eta beroki-metodua?

—Onetan du oiñarria: emakumearen goiz-goizeko beroa, ogetik jaiki aurrekoa, ezta berdiña aldi osoan zear. Aldi-asikeran, «otz-giro» du. Ta gero, aldi-erdiruntz, azki-klakada unean, gorantza doa mailla batzuetan, egun bat edo geiagotan. Eta, gero, geldi irauñ oi du «bero-giro» onek gaiñeroko aldi-bitarte osoan. Eta «bero-giro» oni dagokio agortasun ja osoaren aldikada bat.

Beroki-metodua au, Ogino'rena baiño askoz seguruagoa dezu.

Gaur jakin-arauz egiztatu dana, auxe da: emakumea, odol-aldi aurreko amaika egu-netan, aribidez agorra dala, ta ernal-aldia au da, illekoaren ondoren ba-dala beste agor-aldi bat, aldi-iraupenari ta pertsona bakoitzaren zer-nolakoei erantzunik aldatu oi dana.

PUNTUAK ZEATZ JARRIAZ

I.—Sorpen - kontrakoak. Asmaturiko bi-deak dira —mekanikozkoak edo kimikaz-koak—, ernaldurari sostorrak jartzea elbu-ruzat dutenak. Jokabideok izatearen aur-kakoak dira, aragizko ar-emanak beren be-rez jomuga ta izan liteken ondoren gabe, au da, bizi-emaie gabe utzi-azten dituztelako.

Elizeak txartzat dauzka sorpenaren aur-kako jokabide guztiak: 1.º Jainkoak sortu zuen izadi-legeen kontra doaztelako. 2'gn. Gizonaren eta emakumearen duintasunaren aurkakoak diralako. 3'gn. Sakramentu bat dan ezkontzaren santutasunaz bat ezin di-ralako etorri. 4'gn. Senar-emazteen maita-suna arriskuan jartzen dutelako.

II.—Antzu-bideak. Gizonagan naiz ema-kumeagan, kopura ta ernal-kizkiñak galdu ta zuzitzea dute elburu. Elizeak gaitz-esten ditu era berean jokabide guztiok, giza-iza-tearen kontra doazte-ta. Senar-emazteak ez dira beren gorputzen jabe, beren bizien ja-be ere eztiran bezela. Beren barruan dara-maten bizi-iturria zuzitu ta ondatzeko esku-biderlk ez dute.

III.—Illor-bideak. Bizia berariz deuseztea dute elburu, ernaldia agertu naiz oraindrk litekena danean geldi-erazi ta etenik. Aurra botatzeko egin-molde guztiak txartzat dauzka Elizeak, bizia Jainkoaren emaitz dala-ko, ta Jainkoak au esan zuen: «Ez dezu ilko».

IV.—Jaiotzak arautzeko berezko bideak (Ogino'rena, bero-tresna). Auek ez doazte izadiaren kontra, berezko gertakari bat bai-tute oiñarri: emakumea ezta ¡Meko egun guztietan ernalgarri edo ugarikor. Beren errazoiak dituztela-ta, emakumea agorra dan egunetan baiño aragizko artuemanik euki nai ez duten senar-emazteak ez doazte, beraz, izadiaren kontra. Oizko kuntze-bizi-tza eukiteko izadiak eskeintzen dien al-izate bat darabilte, aldi berean beren ara-gizko batzea ez dala ugalkor izango jakiñik.